

ции, 31 дек. 1927 г. // Собр. узаконений и распоряжений рабоче-крестьянского правительства БССР. – 1927. – № 51. – Ст. 269.

СНАПКОЎСКИ У.Е. ЯК ЗАСНАВАЛЬНИК НОВАГА КІРУНКУ Ў БЕЛАРУСКАЙ ГІСТАРЫЧНАЙ НАВУЦЫ

Стралец М. В.

г. Брэст, БрГТУ

22 мая 2019 г. споўнілася 65 год з дня народзінаў прафесара кафедры міжнародных адносін факультэта міжнародных адносін Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Ўладзіміра Еўдакімавіча Снапкоўскага. Уладзіміра Еўдакімавіча я ведаю ўжо 35 гадоў, з таго часу, калі ён быў афіцыйным апанентам маёй кандыдацкай дысертацыі. У яго вачах заўсёды чытаецца мэтанакіраванасць, грунтоўнасць, імкненне сканцэнтравана на сапраўды сур’ёзных справах. Перад намі талент, які заслугоўвае самых гучных эпітэтаў. Таленавітасць доктара гістарычных навук, прафесара У.Е. Снапкоўскага адчуваецца пры азнаямленні з любой з яго навуковых прац. Іх колькасць пераваліла за тры сотні. Шэраг яго артыкулаў надрукаваны за мяжой (Аўстрыя, ЗША, Польшча, Расія, Украіна). У навукоўца вельмі ўнушальны індэкс цытуемасці. Рэцэнзіі на яго кнігі надрукаваны ў часопісах Рэспублікі Беларусь, блізкага і далёкага замежжа. Аўтары рэцэнзій аднадушныя ў тым, што Ўладзімір Еўдакімавіч здольны выразна сфармуляваць навуковую праблему і затым вырашыць яе, абагульняючы велізарны факталагічны масіў і робячы абгрунтаваныя высновы.

Гэты чалавек упершыню сур’ёзна заявіў пра сябе як навуковец амаль сорак гадоў таму, бліскуча абараніўшы дысертацыю на саісканне вучонай ступені кандыдата гістарычных навук па тэме “Палітыка ГДР у адносінах ФРГ – важны элемент разрадкі міжнароднай напружанасці (1970-я гады)”. Але ў далейшым ён будзе звяртацца да германскай гісторыі фрагментарна і ў асноўным сканцэнтруецца на гісторыі знешняй палітыкі Беларусі.

Вывучэнне навукоўцам гісторыі знешняй палітыкі Беларусі можна падзяліць на два этапы: савецкі і постсавецкі. Ёсць таксама падставы для падзелу першага этапа на два падэтапы. Першы падэтап меў у якасці галоўнага выніка выхад трыццаць чатыры гады таму яго самай першай манаграфіі пад назвай “Белорусская ССР в

ООН (1945–1985 гг.)”. Канешне, і ў гэтай манаграфіі, і ў кандыдацкай дысертацыі не маглі не адчувацца тыя абставіны, у якіх працавалі айчынныя грамадазнаўцы, поўнасю падкантрольныя ідэалагічным службам КПСС, зацыкленых на старым палітычным мысленні [1].

Другі падэтап распачаўся ў разгар гарбачоўскай перабудовы. Галоўнае месца на гэтым падэтапе заняла праца над доктарскай дысертацыяй па тэме “Знешнепалітычная дзейнасць Беларускай ССР (1944–1953 гг.)”. У адрозненне ад першага падэтапа тут была відавочная творчая свабода даследчыка, нашмат лягчэй вырашалася пытанне з допускам у архівы. Калі СССР спыніў сваё існаванне, тэкст дысертацыі быў у асноўным гатовы.

Першыя трынаццаць месяцаў другога этапа былі цалкам прысвечаны дысертацыйным справам. За трынаццаць месяцаў навуковец паспеў завяршыць працу над тэкстам дысертацыі, абмеркавацца і абараніцца. Пасля абароны прафесар ніколі не збаўляў абароты. Высокаякасная навуковая прадукцыя нарасталая як снежны ком. Праз год пасля абароны ўбачыла свет манаграфія “Путь Беларусі в ООН. 1944–1945 гг.”, дзе зроблены наватарскі аналіз праблемы членства савецкіх саюзных рэспублік у ААН і іх удзелу ў міжнародных пасляваенных канферэнцыях. Упершыню ў гістарыяграфіі постсавецкіх дзяржаў, уключаючы Расію, даследавана праблема першапачатковага членства саюзных рэспублік (на прыкладзе Беларускай ССР і Украінскай ССР) у Арганізацыі Аб’яднаных Нацый. На падставе дакументаў знешняй палітыкі СССР, ЗША, Вялікабрытаніі і іншых дзяржаў, уключаючы БССР і УССР, паказаны складаны і цяжкі шлях дзвюх саюзных рэспублік у лік дзяржаў-заснавальнікаў ААН [2].

1997 г. быў аадзначаны для прафесара выданнем манаграфіі “Знешнепалітычная дзейнасць Беларусі: 1944–1953 гг.”. У кнізе па новаму асэнсаваны пытанні знешнепалітычнай і дыпламатычнай дзейнасці Беларускай ССР у даследаванні перыяд, у тым ліку яе удзел у абмеркаванні праблем міжнароднай бяспекі ў ААН, на Парыжскай мірнай канферэнцыі 1946 г., роля і месца ў ажыццяўленні знешнепалітычнай лініі СССР, узаемаадносін са спецыялізаванымі ўстановамі ААН. Адкрыты шэраг малавядомых беларускім гісторыкам і чытачам старонак, такіх як дапамога ЮНРРА (Адміністрацыі аднаўлення і дапамогі Аб’яднаных Нацый) Беларускай ССР у 1945–

1947 г., дыпламатычная барацьба вакол вызначэння беларускага ўчастка савецка-польскай граніцы ў 1944–1945 г., рэпатрыяцыя насельніцтва паміж БССР і Польшчай і інш [3].

У 1998 – 2008 гг. У.Е. Снапкоўскі з’яўляўся каардынатарам навуковага праекта “Беларуска-расійскія адносіны: праблемы і перспектывы”, які Факультэт міжнародных адносін БДУ распрацоўваў разам з Інстытутам міжнародных палітычных і эканамічных даследаванняў Расійскай акадэміі навук.

У 2008 – 2014 гг. навуковец шмат увагі надаў выданню гісторыка-дыпламатычнага зборніка “Беларусь у палітыцы суседніх і заходніх дзяржаў (1914–1991 гг.): зб. дак. і матэрыялаў. У 4-х т”. Т. 1: 1 жніўня 1914 – 18 сакавіка 1921 гг. У 2 ч.; Т. II: 19 сакавіка 1921 – 31 жніўня 1939 г.; Т. III: 1 верасня 1939 г. – 3 ліпеня 1944 г., Т. IV: 4 ліпеня 1944 г. – 25 жніўня 1991 г. [4–7].

Вядома, што ў 2008–2015 гг. мела месца выданне гісторыка-дыпламатычнага зборніка “Знешняя палітыка Беларусі: Зб. дак. і матэрыялаў. Т. 8 (1996 – 2000 гг.)”, “Знешняя палітыка Беларусі: Зб. дак. і матэрыялаў. Т. 9 (2001 – 2005 гг.)”, “Знешняя палітыка Беларусі: Зб. дак. і матэрыялаў. Т. 10 (2006 – 2010 гг.)” [8 – 10]. 2009 г. быў адзначаны публікацыяй кнігі У.Е. Снапкоўскага “Беларуска-расійскія адносіны: зб. навук. артыкулаў”, дзе разглядаюцца пытанні фарміравання і развіцця беларуска-расійскіх адносін у 1990-я і пачатку 2000-х гадоў. Змешчаны навукова-аналітычныя агляды прэсы і выніковыя дакументы круглых сталоў беларускіх і расійскіх вучоных па актуальных і перспектывіўных пытаннях двухбаковых адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Расійскай Федэрацыяй. У выданні прадстаўлена аўтарская канцэпцыя беларуска-расійскіх адносін – канцэпцыя “стратэгічнага партнёрства” і саюзных адносін паміж дзвюма суверэннымі дзяржавамі, якія павінны затавацца самастойнымі суб’ектамі міжнароднага права. Гэта адна з першых спроб навуковага, узважанага і цвярозага адлюстравання гэтых адносін у беларускай гістарыяграфіі [11].

У 2012 – 2013 гг. адбылося выданне гісторыка-дыпламатычнага зборніка “Государственные границы Беларуси. Сборник документов и материалов. В 2 т. Т. 1. (март 1917 – ноябрь 1926); Т. 2. (ноябрь 1926–декабрь 2010) (с электронным приложением)” [12–13].

У 2013 г. выдаецца манаграфія У.Е. Снапкоўскага “Беларуска-польскія адносіны (1918–1989 гг.): Даследаванні, дакументы,

ілюстрацыі і карты”, дзе прадстаўлены ключавыя праблемы ўзаемаадносін паміж беларускім і польскім народамі на працягу амаль усяго XX ст. Гэта першае ў беларускай навуковай літаратуры даследаванне асноўных этапаў гэтых адносін і сувязей з распрацоўкай іх перыядызацыі ў 1944–1989 гг. [14]. У 2017 г. у працяг гэтай тэмы выйшла яго новая манаграфія “Шлях скрозь стагоддзе: беларуска-польскія адносіны 1918–2017 гг. Мінск: БДУ”. Тут, як бачым, разглядаюцца падзеі ў двухбаковых адносінах да 2017 года і даецца іх грунтоўная гістарычная перыядызацыя на працягу стагоддзя [15].

На прафесійны рост Уладзіміра Еўдакімавіча даволі істотна паўплывалі яго стажыроўкі ў аўтарытэтных навуковых цэнтрах Вялікабрытаніі, Злучаных Штатаў Амерыкі, Польшчы, Расіі, Украіны. Тут былі і вывучэнне эксклюзіўных дакументаў і матэрыялаў для будучых навуковых прац, і прадметныя гутаркі з калегамі, імёны якіх заўсёды на слыху ў навуковым свеце.

У 2001 г. Уладзімір Еўдакімавіч выступіў адным з распрацоўшчыкаў Канцэпцыі знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь, якая была адобрана калегіяй Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь і ўвайшла пазней у Закон Рэспублікі Беларусь «Аб зацвярджэнні асноўных кірункаў унутранай і знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь», прыняты Нацыянальным сходам у 2005 г. [19, с.102]. Прафесар з’яўляецца таксама аўтарам шэрагу падручнікаў і навучальных дапаможнікаў па гісторыі знешняй палітыкі Беларусі. 2003–2004 гг. адзначаны публікацыяй першага ў навуковай і адукацыйнай літаратуры падручніка “Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі: Вучэб. дапам. для студэнтаў фак. міжнар. адносін: У 2 ч. Ч. 1. Ад пачаткаў дзяржаўнасці да канца XVIII ст.; Ч. 2. Ад канца XVIII да пачатку XXI ст”. Выданне ўяўляе сабой навукова-метадычную распрацоўку новай вучэбнай і навуковай дысцыпліны “Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі”, якая чыталася і чытаецца аўтарам з 1993-1994 навучальнага года на аддзяленні (з 1995 г. на факультэце) міжнародных адносін БДУ [16–17].

У 2007 г. адбылося выданне кнігі “Знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь: курс лекцый”, дзе зроблена адна з першых у беларускай навукова-адукацыйнай літаратуры спроб падагуліць 15-гадовы перыяд станаўлення знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь [16].

У 2013 г. ўбачыў свет навучальны дапаможнік “Історыя вонешняй палітыкі Беларусі”, які выйшаў у серыі БДУ “Класічныя

ўніверсітэцкае выданне”. У кнізе ўпершыню дадзена сістэматызаванае выкладанне знешнепалітычнай гісторыі Беларусі ад пачаткаў беларускай дзяржаўнасці да пачатку ХХІ ст. на рускай мове. Дапаможнік уяўляе сабой скарачанае, перапрацаванае і актуалізаванае выданне кнігі “Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі” у 2 частках, якая выйшла ў 2003–2004 гг. [18].

Распрацоўка і ўкараненне ў практыку навуковых даследаванняў і вышэйшай школы Рэспублікі Беларусь новай навуковай і вучэбнай дысцыпліны “Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі” запатрабавалі сапраўды вялікіх намаганняў з боку прафесара. Не будзе перабольшваннем казаць, што ён уклаў у гэту справу душу і сэрца. Зробленая дае падставаы лічыць гэтага гісторыка заснавальнікам новага навуковага кірунку ў беларускай гістарычнай навуцы – знешнепалітычнай гісторыі Беларусі.

У.Е. Снапкоўскі – член вучонага савета факультэта міжнародных адносін БДУ, член камітэта “Правазнаўства і міжнародныя адносіны” камісіі па вылучэнні работ на саісканне прэміі імя першага рэктара БДУ У. І. Пічэты, член рэдкалегій навуковых часопісаў па міжнародных адносінах у Польшчы і Украіне. З’яўляўся членам рэдкалегіі часопіса «Веснік БДУ» (сер. 3), членам спецыялізаваных саветаў па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый па гісторыі знешняй палітыкі і міжнародных адносін і па палітычных навуках пры БДУ. Ён падрыхтаваў аднаго доктара і чатырох кандыдатаў гістарычных навук па спецыяльнасці «Гісторыя знешняй палітыкі і міжнародных адносін».

Навуковец таксама з’яўляецца лаўрэатам прэміі імя акадэміка У. А. Капцюга Сібірскага аддзялення Расійскай акадэміі навук (2003 г.) за выданне кнігі «Нарысы гісторыі беларусаў Сібіры» і прэміі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя акадэміка У.І. Пічэты (2008) за падрыхтоўку цыкла навучальных і навуковых прац па гісторыі знешняй палітыкі Беларусі. Яму прысвоена ганаровае званне “Заслужаны работнік БДУ” [19, с. 102].

Выкарыстаныя крыніцы і літаратура

1. Снапковский, В. Е. Белорусская ССР в ООН (1945--1985 гг.) / В. Е. Снапковский, – Минск: Наука і тэхніка, 1985. – 104 с.
2. Снапковский, В. Е. Путь Беларуси в ООН 1944-1945 гг. / В. Е. Снапковский; АН Беларусі. Ін-т історыі; Под. ред. А. С. Протопопова. – Минск: Наука і тэхніка, 1994.– 139 с.

3. Снапкоўскі, У. Е. Знешнеплітычная дзейнасць Беларусі: 1944–1953гг. / У.Е. Снапкоўскі. – Мінск: Беларуская навука, 1997. – 207 с

4. Беларусь у палітыцы суседніх і заходніх дзяржаў (1914–1991 гг.): зб. дак. і матэрыялаў: у 4 т. Т. 1. 1 жніўня 1914 – 18 сакавіка 1921 гг., ч. 1. 1 жніўня 1914 – 31 снежня 1919 гг. / склад: А. Ф. Вялікі [і інш.]; рэдкал.: С.М. Мартынаў [і інш.]. Мінск: Юніпак, 2008. – 539с.

5. Беларусь у палітыцы суседніх і заходніх дзяржаў (1914–1991 гг.): зб. дак. і матэрыялаў: у 4 т. Т. 1. 1 жніўня 1914 – 18 сакавіка 1921 гг., ч. 2. 3 студзеня 1920 – 18 сакавіка 1921 гг. / склад: А. Ф. Вялікі [і інш.]; рэдкал.: С.М. Мартынаў [і інш.]. – Мінск: Юніпак, 2008. – 393 с.

6. Беларусь у палітыцы суседніх і заходніх дзяржаў (1914–1991 гг.): зб. дак. і матэрыялаў: у 4 т. Т. II. 19 сакавіка 1921 – 31

7. жніўня 1939 г. / склад: А.Ф. Вялікі [і інш.]; рэдкал.: С.М. Мартынаў [і інш.]. – Мінск: Юніпак, 2012. – 480 с

8. Беларусь у палітыцы суседніх і заходніх дзяржаў (1914–1991 гг.): зб. дак. і матэрыялаў: у 4 т. Т. 4 (4 ліпеня 1944 г. – 25 жніўня 1991 г.) / склад.: У.Е. Снапкоўскі, А.В. Ціхаміраў, А.В. Шарапа, А.Ф. Вялікі; рэдкал.: С.М. Мартынаў [і інш.]. – Мінск : Юніпак, 2015. – 448 с.

9. Знешняя палітыка Беларусі: зб. дак. і матэрыялаў. Т. 8 (1996–2000 гг.) / склад. У.Е. Снапкоўскі [і інш.]. – Мінск: Выд. цэнтр БДУ, 2008. – 639 с.

10. Знешняя палітыка Беларусі : зб. дак. і матэрыялаў. Т. 9 (2001–2005 гг.) / склад. : У.Е. Снапкоўскі, А.В. Ціхаміраў, А. В. Шарапа ; рэдкал. : С. М. Мартынаў (старшыня) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2013. – 688 с. Снапкоўскі, У. Е. Знешняя палітыка Беларусі: зб. дак. і матэрыялаў. Т. 10 (2006–2010 гг.) / склад. У. Е. Снапкоўскі, А.В. Ціхаміраў, А.В. Шарапа; рэдкал.: С. М. Мартынаў (старшыня) [і інш.]. – Мінск: БДУ, 2014. – 607 с.

11. Снапкоўскі, У. Е. Беларуска-расійскія адносіны: зб. навук, артыкулаў / У. Е. Снапкоўскі. — Мінск: БДУ, 2009. — 139 с.

12. Государственные границы Беларуси : сб. док. и материалов: в 2 т. Т. 1. (март 1917 – ноябрь 1926) / сост.: В. Е. Снапковский [и др.]. – Минск: БГУ, 2012. – 495 с.

13. Государственные границы Беларуси : сб. док. и материалов : в 2 т. Т. 2. (ноябрь 1926 – декабрь 2010) (с электронным приложением

ем) / сост.: В. Е. Снапковский, А. В. Тихомиров, А. В. Шарапо. – Минск : БГУ, 2013. – 333 с

14. Снапкоўскі, У. Е. Беларуска-польскія адносiны (1918–1989 гг.): даследаванні, дакументы, iлюстрацыi i карты / У. Е. Снапкоўскі. Мiнск: Энциклапедыкс, 2013. – 234 с.

15. Снапкоўскі, У. Е. Шлях скрозь стагоддзе: беларуска-польскія адносiны 1918-2017 гг.: / У. Е. Снапкоўскі. – Мiнск: БДУ, 2017. – 287 с.: iл.

16. Снапкоўскі, У. Е. Гiсторыя знешняй палiтыкi Беларусi: вучэб. дапам. для студэнтаў фак. мiжнар. адносiн: у 2 ч. Ч. 1. Ад пачаткаў дзяржаўнасцi да канца XVIII ст. / У. Е. Снапкоўскі. – Мiнск : БДУ, 2003. – 281 с.

17. Снапкоўскі, У. Е. Гiсторыя знешняй палiтыкi Беларусi : вучэб. дапам. для студэнтаў фак. мiжнар. адносiн : у 2 ч. Ч. 2. Ад канца XVIII дапачатку XXI ст. / У. Е. Снапкоўскі. – Мiнск: БДУ, 2004. – 303 с.

18. Снапкоўскі, У. Е. Знешняя палiтыка Рэспублiкi Беларусь: курс лекцый / У. Е. Снапкоўскі. – Мiнск: БДУ, 2007. – 183 с.

19. Снапковский, В.Е. История внешней политики Беларуси : пособие / В. Е. Снапковский. – Минск : БГУ, 2013, – 495 с.

20. Шарапа, А. В. Уладзiмiр Еўдакiмавiч Снапкоўскі / А.В. Шарапа // Веснiк БДУ. Навуковы часопiс Беларускага дзяржаўнага ўнiверсiтэта. Серыя 3. Гiсторыя. Эканомiка. Права. – Мiнск, 2014. – № 2. – С. 101–102.

РАЗВИТИЕ ВОЙСКОВОЙ ПРОТИВОВОЗДУШНОЙ ОБОРОНЫ В СОВЕТСКИЙ ПЕРИОД ИСТОРИИ

Цыбулько В. В.

г. Минск, УО «Военная академия
Республики Беларусь»

История войсковой ПВО – составная часть истории Советских Вооруженных Сил, а в дальнейшем Вооруженных Сил Республики Беларусь. Зарождение и развитие войск ПВО Сухопутных войск, охватывающее более века, неразрывно связано с совершенствованием форм и способов вооруженной борьбы со средствами воздушного нападения противника.